

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

Tom XI

Ośrodki miejskie

FUNDACJA „DZIEDZICTWO”

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM XI

OŚRODKI MIEJSKIE

Redakcja

Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka

Darłowo – Sławno

2013

Spis treści

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI, JAN SROKA

- Ośrodki miejskie ziemi sławieńskiej**
– czynnik kulturotwórczy? 7

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI, JAN SROKA

- Stracone złudzenia? 20 lat zmagania z rzeczywistością**
– kalendarium Fundacji „Dziedzictwo” 15

ŁUKASZ BANASZEK, LIDIA WRÓBLEWSKA

- Teledetekcja archeologicznych**
krajobrazów ziemi sławieńskiej. 45

WACŁAW FLOREK

- Naturalne krajobrazy ziemi sławieńskiej**
w kontekście geologicznej historii Pomorza 81

ZBIGNIEW SOBISZ

- Flora naczyniowa**
alei i szpalerów gminy Sławno. 109

MARTIN SCHOEBEL

- Die archivische Überlieferung der Städte und Gemeinden**
des Landkreises Schlawe im Landesarchiv Greifswald 125

ANDRZEJ CHLUDZIŃSKI

- Nazwy miast powiatu sławieńskiego.** 145

EWA GWIAZDOWSKA

- Rozwój urbanistyczny Sławna w świetle planów miasta**
od czasów nowożytnych po współczesność 161

JOANNA CHOJECKA

- Gottlieb Samuel Pristaff i jego widoki miast pomorskich.** 183

MARIA WITEK, WALDEMAR WITEK

- Zabudowa ryglowa w przestrzeni miast powiatu sławieńskiego** 199

JÓZEF LINDMAJER

Prasa w powiecie sławieńskim do II wojny światowej. Fakty i rozważania.....	221
--	------------

KACPER PENCARSKI

Problemy społeczne i gospodarcze Darłowa i Sławna w latach 1918–1939	267
---	------------

WOJCIECH SIWIŃSKI

Sytuacja aprowizacyjna ludności powiatu sławieńskiego w pierwszych miesiącach polskiej administracji w 1945 roku	301
---	------------

JERZY BUZIAŁKOWSKI

80 lat Muzeum na zamku w Darłowie (1930–2010).....	313
---	------------

KONSTANTY KONTOWSKI

Cmentarze i miejsca pamięci o zmarłych w Darłowie.....	357
---	------------

Tablice barwne	379
-----------------------------	------------

Indeks nazw osobowych	397
------------------------------------	------------

Indeks nazw geograficznych.....	405
--	------------

Lista adresowa autorów	413
-------------------------------------	------------

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM XI

OŚRODKI MIEJSKIE

2013

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI

Poznań, Sławno

JAN SROKA

Sławno

Stracone złudzenia? 20 lat zmagania z rzeczywistością – kalendarium Fundacji „Dziedzictwo”

Wprowadzenie

Rok 1989 przyniósł Polsce i Europie przełomowe wydarzenia. Fundamentalna zmiana ustrojowa i w konsekwencji przewrót społeczno-ekonomiczny w naszej ojczyźnie, a później w innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej były i są szeroko dyskutowane w literaturze historycznej, socjologicznej, politologicznej. W dyskusjach tych zwraca się uwagę na wiele aspektów życia społecznego, także na istotną zmianę w organizacji samorządu terytorialnego i „oddanie władzy” lokalnym społecznościom. To był z pewnością jeden z ważnych kontekstów mających wpływ na to, co się działo w Sławnie.

Równocześnie, choć na zupełnie innym polu i w innej skali, toczyły się procesy mające wpływ na archeologię. Może to być zaskakujące, ale nauka nie jest oderwana od życia społecznego, politycznego czy ekonomicznego. Sama w sobie jest tworem kultury (np. Zybertowicz 1995) i tak jak ona podlega procesom historycznym, uwikłana jest w rozmaite konteksty.

W tradycyjnej praktyce uprawiania archeologii w Polsce nie dostrzegano związku przeszłości z rzeczywistością. Przeszłość była przedmiotem badań niezależnym od badacza i jego kulturowego kontekstu. Każdy archeolog postępował tak samo i poprzez pozyskiwanie nowych materiałów (głównie dzięki badaniom wykopaliskowym) niejako był skazany na poznanie (a nawet odtworzenie, rekonstrukcję) przeszłości takiej, jaka była w rzeczywistości.

Co najmniej od połowy lat 80. XX wieku w archeologii światowej pojawiły się poglądy inspirowane filozofią postmodernistyczną, kwestionujące takie myślenie. Szczególnie w Wielkiej Brytanii rozpoczęła się intensywne debata na temat społecznej roli archeologii, jej miejsca w kulturze, wpływu na budowanie lokalnych tożsamości, rozmaitych wizji świata i interpretacji przeszłości, a także jej potencjału w rozwoju ekonomicznym, podnoszeniu atrakcyjności turystycznej miejsc i regionów (np. Ucko 1987; Stone, MacKenzie 1990; Stone, Molyneaux 1994; Skeates, McDavid, Carman 2012). Archeologia i przeszłość zaczęły przekształcać się z obiektywnej (raczej mało użytecznej wiedzy) w towar, który można atrakcyjnie sprzedać, który ma wymiar społeczny (np. Shanks, Tilley 1987). Takie podejście było wówczas obce myśleniu polskich archeologów.

1. Archeologia okolic Sławna przed powstaniem Fundacji

Ziemia sławieńska ma spory potencjał archeologiczny, który nigdy nie był przedmiotem intensywnych badań archeologicznych. W okresie międzywojennym istotną rolę odgrywali tutaj Dietrich von Kleist (archeolog-amator) i Karl Rosenow (regionalista) (np. Rączkowski 2002; Łysiak 2002; Skrzypek 2000; 2001). Dzięki nim zachowało się sporo informacji o przeszłości i rozmaitych zabytkach. Byli w stanie zainteresować mieszkańców historią tej ziemi oraz zmobilizować ich do przekazywania informacji o przypadkowych odkryciach. W praktyce realizowali jeden z elementów nurtu społecznie zaangażowanej archeologii, czyli wykorzystywanie przeszłości do budowania lokalnej tożsamości (koncepcja *Heimat*).

Koniec II wojny światowej przyniósł fundamentalną zmianę – lokalna przeszłość przestała być wartością – jako obciążona niemiecką tradycją wrogą polskiej kulturze ludności osiedlającej się na tzw. Ziemiach Odzyskanych. No-

wi mieszkańcy nie mieli wpojonego myślenia o wartości zabytków archeologicznych i wyraźnie widać to przy porównaniu liczby tzw. znalezisk luźnych w okresie międzywojennym i powojennym (zob. Rączkowski 2002). Co więcej, władze państwowe nie prowadziły żadnej działalności mającej na celu zmianę tej sytuacji – wręcz przeciwnie.

Na moment archeologia zaistniała w okolicy Sławna ponownie w latach 60. XX wieku za sprawą projektu weryfikacji grodzisk wczesnośredniowiecznych. Archeolodzy z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu sprawdzali i uzupełniali informacje o zachowanych grodziskach będących pozostałością po plemionach zamieszkujących te tereny w okresie od VII wieku (Łosiński, Olczak, Siuchniński 1971). Zebrany wówczas bogaty materiał archeologiczny nie przełożył się ani na kontynuację badań w tym rejonie, ani na wprowadzenie wyników do szerszej świadomości społecznej mieszkańców.

Kolejna szansa pojawiła się dopiero w latach 80. XX wieku, gdy rozpoczął się szeroko zaplanowany program Archeologicznego Zdjęcia Polski (np. Konopka 1981), polegający na poszukiwaniu i rejestrowaniu wszystkich stanowisk archeologicznych. W rejonie Sławna prace zostały zapoczątkowane jesienią 1981 roku i ponownie prowadzili je archeolodzy z Uniwersytetu w Poznaniu. Wyniki badań powierzchniowych (takie właśnie prowadzono w ramach projektu AZP) wykazały znaczące bogactwo pozostałości z odległej przeszłości i zachęciły do rozpoczęcia długofalowego programu studiów nad osadnictwem w dorzeczu środkowej Wieprzy (Rączkowski 1998). Badania weryfikacyjne i wykopaliskowe rozpoczęto w 1984 roku i prowadzone były początkowo w Sławsku i Warszkwie. Kontynuowano je do 1997 roku, a ostatnie prace toczyły się na grodzisku wczesnośredniowiecznym we Wrześnicy (stan. 7).

Wieloletnia obecność archeologów nie miała właściwie żadnego przełożenia na wiedzę i społeczną świadomość przeszłości mieszkańców Sławska, Sławna, Warszkwowa czy Wrześnicy. Można zadać pytanie: dlaczego tak się działo?

Odpowiedź jest z pewnością złożona i dotyczy obu stron tej relacji (archeologów i lokalnej ludności). O ile trudno oczekiwać od mieszkańców „głodu” wiedzy o przeszłości (taka potrzeba nigdy nie była kształtowana), to może zastanawiać stanowisko archeologów, którzy nie dbali o popularyzację swoich działań.

Patrząc z perspektywy praktyki postępowania archeologów w latach 80. XX wieku, nie może to dziwić. Dominowała wówczas postawa sprowadzająca się do tego, że archeolog w terenie ma skupić się na wydobywaniu i dokumentowaniu zabytków, a później przewiezieniu ich do macierzystej jednostki naukowej i tam poddać je dalszemu badaniu. Bliższe kontakty z lokalną spo-

łecznością nie były wskazane, a dzielenie się wiedzą nieuzasadnione (i tak to jest mieszkańcom niepotrzebne, gdyż archeolog realizuje „wyższe” cele). Można takie podejście potraktować w kategoriach archeologii kolonialnej (Gosden 2004) – archeolog przyjeżdża, wydobywa to, co go interesuje, zawłaszcza i wywozi. Lokalna społeczność nic z tego nie ma (teren przez nią zamieszkanym jest tylko źródłem pozyskiwania „surowca”). Tak ukształtowana wieloletnia praktyka jest w dalszym ciągu kontynuowana w wielu ośrodkach badawczych.

2. Przełom 1989/1990 – nowe wyzwania

O ile rok 1989 doprowadził do istotnych zmian społecznych i ekonomicznych, to rok 1990 pozwolił na nowe spojrzenie na archeologię. We wrześniu 1990 roku w Barquisimeto w Wenezueli odbył się World Archaeological Congress. Zgromadził ogromną rzeszę archeologów z całego świata, w tym wielu takich, którzy dostrzegali rolę lokalnych społeczności w budowaniu wyobrażeń o przeszłości, a także rolę archeologii w kreowaniu tożsamości kulturowej (Marciniak, Rączkowski 1992). Rok 1990 był także rokiem otwarcia polskiej nauki na dorobek nauki europejskiej i światowej. Oznaczało to łatwiejszy dostęp do wiedzy, publikacji, kontaktów, prowadzonych dyskusji. Dzięki temu w Barquisimeto znalazła się trójka polskich archeologów – Monika Dastych, Arkadiusz Marciniak i Włodzimierz Rączkowski.

Nowe myślenie, nowa filozofia nauki (i archeologii), nowe kontakty zaowocowały istotną zmianą – archeologia okolic Sławna przestała być nauką samą w sobie – miała również znaleźć oddźwięk lokalny. Sens jej uprawiania polegał odtąd także na potrzebie udostępniania wyników badań lokalnej społeczności.

W ciągu roku spłotły się zatem dwa istotne nurty – rozwój samorządów lokalnych i zmiana w nastawieniu archeologów do lokalnych społeczności (oczywiście nie dotyczyło to wszystkich archeologów w Polsce). Na efekty nie trzeba było długo czekać.

Już pierwszy kontakt prowadzącego badania archeologiczne (Włodzimierz Rączkowski) i dyrektora Sławieńskiego Domu Kultury (Jan Sroka) zaowocował inicjatywą zorganizowania pierwszej w Sławnie wystawy archeologicznej. Otwarto ją w lipcu 1991 roku. Prezentowała wyniki badań archeologicznych prowadzonych w okolicy Sławna w latach 1984–1990. Zatytułowana „Zanim powstało Sławno” (il. 1), przełamywała też schematy pokazywania przeszłości – nie były to gabloty z wybranymi atrakcyjnymi zabytkami, tylko „realistyczne rekonstrukcje” elementów przeszłej kul-

Zanim powstało Sławno

**Badania archeologiczne w rejonie Sławna
w latach 1984–1990**

Sławno, lipiec 1991

1. Strona tytułowa ulotki informacyjnej o wystawie „Zanim powstało Sławno” w lipcu 1991 r.; Archiwum Fundacji „Dziedzictwo”

2. Fragment wystawy „Zanim powstało Sławno”; Archiwum Fundacji „Dziedzictwo”

tury (szalaś z I tysiąclecia p.n.e., chata z początków naszej ery). Wystawa spotkała się ze sporym lokalnym zainteresowaniem i stała się istotnym potwierdzeniem ważności związku archeologów z lokalnymi społecznościami.

Kryzys związany z „rewolucją” finansową negatywnie wpłynął na perspektywy kontynuacji badań wykopaliskowych w okolicy Sławna. Zatem równocześnie ze zmianą podejścia w relacji do lokalnej społeczności pojawiło się zagrożenie wstrzymania badań ze względu na ograniczenia finansowania zarówno ze strony Uniwersytetu, jak i służb konserwatorskich. Potrzebna była próba zaradzenia tej sytuacji. Optymalnym wariantem miało być powołanie fundacji (Rączkowski 1992).

3. Fundacja – panaceum na sławieńskie problemy archeologiczne?

Już 19 lipca 1991 roku w biurze notarialnym Marii Wińskiej-Marchlewicz w Słupsku ustanowiona została Fundacja „Dziedzictwo”. Wojciech Ludwikowski, burmistrz Miasta i Gminy Sławno, Zdzisław Rogalski, członek Zarządu Miasta i Gminy Sławno (obaj reprezentujący Zarząd Miasta i Gminy Sławno) oraz dwóch archeologów: Arkadiusz Marciniak oraz Włodzimierz Rączkowski z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, zgodnie zadeklarowali chęć powołania Fundacji „Dziedzictwo” i ustanowili majątek założycielski w wysokości 8 400 000 starych złotych (il. 3). Na siedzibę Fundacji wybrano Sławieński Dom Kultury (dalej: SDK). Takie rozwiązanie miało zagwarantować powiązanie badań archeologicznych z lokalną władzą oraz stworzenie warunków do transmisji tworzonej wiedzy do lokalnej społeczności poprzez działania i inicjatywy SDK. Ten układ został jeszcze bardziej wzmocniony poprzez powołanie Zarządu Fundacji w składzie: Włodzimierz Rączkowski – prezes, Jan Sroka – wiceprezes i Cecylia Wójcicka – sekretarz.

Ochrona zabytków archeologicznych na terenie Sławna i w jego okolicach została określona jako zasadniczy cel działań Fundacji. Realizowano go poprzez finansowe i organizacyjne wspieranie badań archeologicznych, publikowanie i upowszechnianie wyników badań stanowisk archeologicznych, wspomaganie działalności konserwatorskiej, wspieranie starań władz lokalnych o utworzenie muzeum w Sławnie, prowadzenie działalności popularyzującej ochronę zabytków, uczestnictwo w procesie wychowania dzieci i młodzieży z położeniem nacisku na kształtowanie świadomości historycznej i szacunku dla świadectw przeszłości.

Statut Fundacji nie przewidywał prowadzenia działalności gospodarczej, co zdecydowanie ułatwiało funkcjonowanie w perspektywie administracyjno-biurokratycznej, ale z drugiej strony skazywał na pozyskiwanie środków wyłącznie w formie darowizn, subwencji, dotacji, zapisów itp. Oznaczało to, że gromadzenie środków na kontynuację badań archeologicznych i realizację innych celów strategicznych było wyraźnie utrudnione (i jest trudne do dziś). Taki statut zakładał poniekąd również ścisłą współpracę z samorządami lokalnymi i wykorzystywanie środków na dziedzictwo kulturowe znajdujące się w ich dyspozycji. Rzeczywistość okazała się trudniejsza, niż przewidywali to twórcy Fundacji w 1991 roku.

W ciągu 20 lat istnienia Fundacja cały czas współpracowała z samorządami lokalnymi, lecz nie była to droga usłana różami. Już rozdział miasta i gminy Sławno na dwie odrębne jednostki samorządowe spowodował dodatkowe utrudnienia i komplikacje. Pojawiły się bowiem pytania o zasadność wydat-

ul. Prok. Łocho 254

WYPIŚ

Repertorium "A" numer 6902/1991

----- A K T ----- N O T A R I A L N Y -----

Dzie dziewiętnastego lipca tysiąc dziewięćset dziewięćdziesiątego pierwszego roku (19.VII.1991 roku) w Państwowe Biurze Notarialne w Słupsku przed notariuszem - Marią Wińską - Merchlewicz ----- stawili się: -----

1. - Wojciech _ L u d w i k o w s k i - Burmistrz Miasta i Gminy Sławno, AB 5344340, zamieszkały w Sławnie przy ulicy Witosa - 4 a.36; -----
 2. - Zdzisław R a g a l e k i , Członek Zarządu Miasta i Gminy Sławno, OB 1149037, zamieszkały we wsi Bolezowo 12/2, ----- gminie Sławno - obaj działający w imieniu Gminy Miasta i Gminy w Sławnie , jako przedstawiciele Zarządu , działający na podstawie aktów - Uchwały Nr II/7/90 z dnia 12.VI.1990 roku - Uchwały z dnia 27.II.1991 roku - Rady Miasta i Gminy Sławno o wyborze , oraz Uchwały Rady Miasta i Gminy w Sławnie z dnia 11.VI.1991 roku NR XII/ /31 - w sprawie ustanowienia fundacji pod nazwą "Dziedzictwo" w Sławnie; -----
 3. - Włodzisław R ę c z k o w s k i , syn Józefa i Anny, WL 7071397, zamieszkały w Swarzędzu Osiedle Czwartaków 10/25; -----
 4. - Arkadiusz M e r c i n i e k , syn Edwarda i Marianny, WL 2245277, zamieszkały w Kuninie przy ulicy Chopina 4/46. -----
- Tosamodź stawających notariusz ustaliła na podstawie dowodów osobistych, których serie i numery wpisano obok nazwisk. -----

D E N I A D E Z E N I E ----- O U R I A D O W A N I E -----
----- F U N D A C J I -----

§ 1.

Stawający Wojciech Ludwikowski oraz Zdzisław Ragoleni w imieniu - Gminy Miasta i Gminy w Sławnie , oraz Włodzisław Rączkowski i Arkadiusz Marciniak - w imieniu własnym o s t a w i a j ą f u n d a c j ę pod nazwą " D z i e d z i c t w o " , której celem jest ochrona zabytków archeologicznych na terenie Sławna i jego okolic . -----

3. Pierwsza strona aktu notarialnego powołania Fundacji „Dziedzictwo”; Archiwum Fundacji „Dziedzictwo”

ków w jednej gminie, gdy aktywność Fundacji była realizowana w innej. Z jednej strony takie pytania i wątpliwości były zrozumiałe, ale z drugiej wskazywały na poważny problem – zatomizowanie działań i krótkowzroczność władz lokalnych. Nie dostrzegano, że wartości kulturowe obecne na terenie jednej gminy mają również wpływ na rozwój kulturowy mieszkańców gmin sąsiednich. Zatem podział na gminy nie sprzyjał działaniom Fundacji, a władze powiatu (powstałego w 1999 roku) nie bardzo się kwapiły do przejęcia takiej integrującej roli na poziomie tworzenia wspólnej tożsamości regionalnej (promowana wówczas koncepcja małej ojczyzny).

Nie oznacza to, że współpraca z władzami lokalnymi zupełnie nie istniała. Początkowo to Miasto Sławno wspierało inicjatywy Fundacji, później główną rolę zaczęła odgrywać gmina Sławno (Stefanowski 2002). Pojedyncze inicjatywy wspierały również inne gminy: Postomino, Darłowo (gmina, a później miasto), Malechowo, Sianów, Polanów. Z wyjątkiem gminy Sławno nigdy nie była to jednak długofalowa współpraca – raczej jednostkowe zadania.

Z czasem częściej udawało się pozyskać pomoc Starostwa Powiatowego w Sławnie, a nawet Urzędu Marszałkowskiego. I w tym przypadku trudno mówić o jakiejś stabilizacji, wizji wspólnych działań na rzecz ochrony i promocji dziedzictwa archeologicznego (i szerzej kulturowego).

Fundacja poszukiwała również środków poza obszarem działania. Niektóre projekty znalazły uznanie i wsparcie finansowe: Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, Fundacji Równać Szanse, Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Dzięki tak pozyskanym środkom Fundacji udaje się realizować rozmaite cele statutowe.

Warto przy tym zaznaczyć, że wszystkie osoby pracujące na rzecz Fundacji robią to społecznie, bez wynagrodzenia. W tym miejscu należą im się szczególne słowa podziękowania, których adresatami są zwłaszcza: Maria Wojtkowiak, Lidia Wróblewska, Katarzyna Śmigielska, Dariusz Gałkowski, sołtysi wsi Sławsko i Wrzeźnica, pracownicy Sławieńskiego Domu Kultury, Tadeusz Lewandowski (były nadleśniczy w Nadleśnictwie Sławno), leśniczy z Wrzeźnicy, strażacy ze Sławsko, studenci archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Mirosław Kosior (proboszcz w Sławsku) oraz Krzysztof Kowalczyk. Nie sposób wymienić wszystkich, którzy przez te 20 lat bezinteresownie wspierali działania Fundacji.

Wspomnieć również należy instytucje i zakłady pracy, które na wiele sposobów pomagały w naszych działaniach, między innymi: Szkoła Podstawowa im. Jana Kochanowskiego w Sławsku, Zakłady Drzewne „Sławodrzew” i „Poldan”, Nadleśnictwo Sławno, Leśnictwo we Wrzeźnicy, Przedsiębiorstwo Budownictwa Specjalistycznego „Olszewski i Synowie”, restauracja „Pod Lipami”, restauracja „U Szwagra”, OSiR, Ośrodek Doskonalenia Rolniczego, PSS „Społem”.

Pojawia się, zatem pytanie: czy takie szerokie zaangażowanie osób i instytucji ze Sławna i okolic oznacza sukces działań Fundacji? Odpowiedź z pewnością nie jest jednoznaczna. Spójrzmy na to z perspektywy inicjatyw mających na celu realizację celu statutowego Fundacji.

4. Badania archeologiczne – nowa wiedza

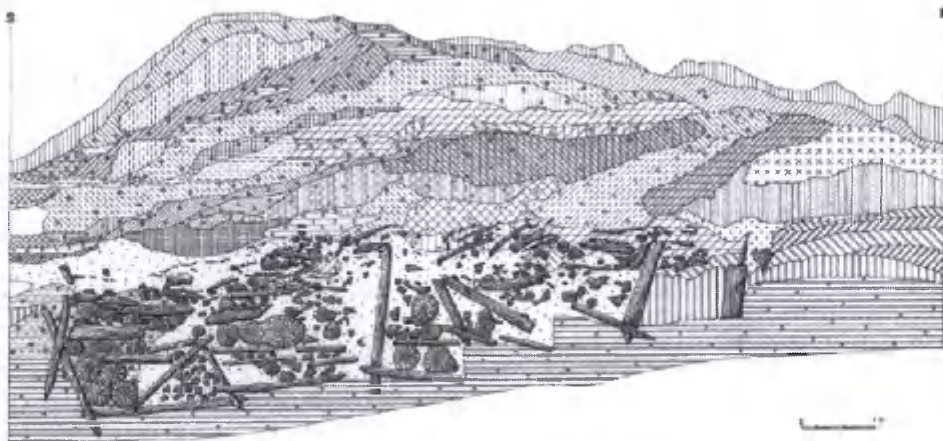
Od samego początku istnienia Fundacji kontynuacja badań archeologicznych była jednym z nadrzędnych celów. Do 1997 roku prowadzone były wieloaspektowe badania na grodzisku wczesnośredniowiecznym we Wrześnicy (Rączkowski 1998). Przyniosły one bardzo wiele interesujących odkryć i w sposób istotny wpłynęły na budowanie nowej wiedzy o wczesnym średniowieczu nad Wieprzą i początkach Księstwa Sławieńskiego (Rączkowski 1999).

W środowisku archeologów polskich doceniany był zwłaszcza szeroko zakrojony program badań interdyscyplinarnych związanych z zespołem osadniczym we Wrześnicy (Łosiński 1996). Badania te obejmowały rozmaite metody: geomorfologiczne, okrzemkowe, datowania radiowęglowe i dendrochronologiczne, paleoentomologiczne, paleohydrologiczne, paleoetnobotaniczne, zdjęcia lotnicze itd. Ich wyniki publikowane były w Polsce, ale także prezentowane za granicą i tam szeroko udostępniane oraz komentowane (Tschan, Rączkowski, Latałowa 2000; Latałowa, Rączkowski 1999; Zapłata, Tschan 2001).

Bogate rezultaty badań zachęcają również do nowatorskich interpretacji inspirowanych współczesną refleksją teoretyczną w archeologii (Zapłata 2003; Rączkowski 2003). Oznacza to, że archeologia okolic Sławna może na stałe wejść do historii polskiej archeologii zarówno ze względu na charakter odkryć (np. kapitalne konstrukcje drewniane podstawy wału grodu we Wrześnicy, unikatowy zespół odważników), jak i sposoby ich interpretacji (il. 4). A to może być niebagatelną wartością dla regionu.

O ile zasadnicze badania prowadzone były we Wrześnicy, to pojawiała się również potrzeba podejmowania różnych interwencji. Już w 1992 roku w trakcie remontu podłogi kościoła pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła w Sławsku dokonano unikatowego odkrycia fragmentów oryginalnej posadzki gotyckiej (Krajewski, Rączkowski 1994). To wyjątkowo rzadkie odkrycie w niebywały sposób podnoszące zabytkową wartość kościoła. Dzięki otwartości ówczesnego proboszcza, Mirosława Kosiora, udało się zachować i wyeksponować fragmenty tej posadzki. Niestety, wydaje się, że to odkrycie i walory kościoła są zbyt słabo promowane.

Inny przykład związany z badaniami interwencyjnymi dotyczy Brześcia, stan. 8, gdzie w trakcie rekonesansu lotniczego zidentyfikowano niszczone stanowisko archeologiczne. Działania ratownicze we wrześniu 1992 roku wy-

4. Przekrój wału obronnego grodziska we Wrześnicy, stan. 7; Archiwum Fundacji „Dziedzictwo” kazały obecność cmentarzyska z początków epoki żelaza (około 500–400 lat p.n.e.).

To dwa przykłady pokazujące z jednej strony aktywny udział Fundacji w badaniach terenowych, ale także wspomaganie służb konserwatorskich.

Zawieszenie terenowej fazy badań archeologicznych w 1997 roku nie oznaczało zakończenia naukowego zainteresowania okolicami Sławna. Kontynuowane było opracowywanie wyników badań i stopniowe ich publikowanie. Powstało kilka prac magisterskich wykorzystujących materiały z badań (Maciej Górczak, Piotr Hoppel, Piotr Kukliński, Maciej Niesyty, Anna Ozdowska, Marcin Pudliszak, Agnieszka Sobczyk, Rafał Zapłata, Izabela Zmyślona).

W 2009 roku rozpoczęła się w okolicy Sławna nowa faza badań terenowych, która wiąże się z wykorzystaniem najnowszych technologii w nieinwazyjnych badaniach archeologicznych. W pierwszej kolejności przy pomocy GPS RTK wykonano szczegółowe pomiary grodziska we Wrześnicy oraz terasy zalewowej (Łukasz Banaszek, Tomasz Michalik, Daria Ratajczak). Pozwoliło to na uzyskanie nowej jakościowo informacji o zachowanych reliktach grodu (jako formy terenowej) oraz mikrotopografii doliny Wieprzy na tym odcinku.

Dalszym krokiem było uzyskanie w 2011 roku dofinansowania Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (przy wsparciu finansowym gminy Sławno) na realizację projektu nr 1548/11 „Teledetekcja archeologicznych krajobrazów ziemi sławieńskiej”. Wykorzystano w nim najnowocześniejsze metody pomiarów – naziemne skanowanie laserowe (grodziska we Wrześnicy, Ostrowcu i Starym Krakowie) oraz metody geofizyczne we Wrześnicy i Sławsku. Już w 2012 roku (kwiecień) zastosowano najnowocześniejszą obecnie w archeologii metodę rozpoznania, czyli lotnicze skanowanie laserowe (ALS/

LiDAR – Opitz, Cowley 2013). Objęto nim obszary w okolicach Starego Krakowa, lasów wrzeńskich oraz okolic Polanowa. Już wstępne opracowanie wyników pozwala stwierdzić jakościowy wzrost wiedzy o pozostałościach archeologicznych. Niektóre ustalenia były już prezentowane na konferencjach krajowych i międzynarodowych (2011 – York, Malbork, 2012 – Darłowo, Poznań, Budapeszt). Ostatnie badania otwierają szerokie perspektywy na przyszłość i to zarówno w kwestii nowych ustaleń na temat przeszłości, jak i popularyzacji wiedzy i promocji regionu.

5. Od nauki do społeczeństwa

Jak wspomnieliśmy, idea udostępniania i upowszechniania wiedzy była jednym z wiodących motywów powołania Fundacji. Nic więc dziwnego, że tego typu aktywność stale jest obecna w jej działaniach, choć podlega różnym zmianom. Do najważniejszych należy popularyzacja wiedzy wśród najmłodszych, a dalej transmisja wiedzy ze środowiska naukowego do lokalnych społeczności.

5.1. Wiedza przez zabawę

Atrakcyjność odkryć dokonywanych we Wrzeźnicy, Sławsku czy Brześciu powodowała pojawianie się wiedzy o nich w regionalnej i lokalnej prasie, a to generowało stopniowy wzrost zainteresowania badaniami oraz rosnącą liczbę osób odwiedzających teren wykopalisk. Z inicjatywy SDK pojawił się pomysł zorganizowania specjalnych „dni otwartych drzwi” dla zwiedzających (najczęściej dzieci na wakacjach, kolonistów, wczasowiczów). Trzeba było zastanowić się nad takim przygotowaniem miejsca badań, by było ono wystarczająco komunikatywne i atrakcyjne dla uczestników w różnym wieku.

Tak zrodził się pomysł organizacji jednodniowego festynu „Sobota na grodzisku”, który miał w sobie łączyć przekaz merytoryczny oraz lekką rozrywkę. Pierwszy festyn odbył się w lipcu 1996 roku i jego tematem przewodnim był... „Pogrzeb”. Wynikało to z faktu, że intensywne opady deszczu utrudniły dostęp do grodziska i stanowiska badań, więc cały festyn został przeniesiony na miejsce, gdzie znajduje się cmentarzysko kurhanowe z tego samego okresu, co grodzisko. Festyn stał się okazją pokazania tych aspektów kultury wczesnośredniowiecznej, które były powiązane ze śmiercią członka społeczności.

W kolejnych latach festyn odbywał się już na grodzisku, a jego tematami przewodnimi w roku 1997 i 1998 byli „Kupcy” oraz „Misja”. Dalsze spotkania odbywały się bez tematów wiodących, choć często akcentowały jakies aspekty związane czy to z ochroną dziedzictwa archeologicznego, czy ogólnie kulturowego, a nawet promocją specyficznych rzemiosł. Dyskusja nad dostępem

5. Uczestnicy festynu „Sobota na grodzisku” w 2005 r. tworzą krąg w miejscu grodu – siedziby księcia sławieńskiego; Archiwum Fundacji „Dziedzictwo”

uczestników do miejsca imprezy (często lekko podmokła łąka), jak i wątpliwości służb konserwatorskich prowadziły do zmiany lokalizacji. Festyn kolejno wędrował z grodziska na łąkę Roberta Gofryka w Sławsku, by ostatecznie zadomowić się na boisku sportowym w Sławsku, niedaleko trochę młodszego grodziska.

Ogółem odbyło się 15 festynów (1996–2010) współorganizowanych ze Sławieńskim Domem Kultury i współfinansowanych stale przez gminę Sławno (il. 5, 6). Niepowodzeniem idei spotkania było to, że nie udało się stworzyć lokalnego zapotrzebowania na tego typu imprezę. Festyn był postrzegany jako coś zewnętrznego, co było oferowane mieszkańcom i władzom gminy, ale oni nie utożsamili się z nim – było to dobre, atrakcyjne, póki było proponowane i zorganizowane przez kogoś. Nie udało się pobudzić mieszkańców do tego, aby podjęli inicjatywę i poczuli presję na organizowanie kolejnych spotkań. Brak imprezy w 2011 roku został społecznie dostrzeżony, ale nie wywołał reakcji. To oznaczało koniec zabawy w dotychczasowej formule. Można tego żałować, gdyż to jeden z najstarszych festynów archeologicznych w Polsce i jego zaletą (choć może i wadą) było najmniejsze skomercjalizowanie (Wróblewska 2008). Ale z drugiej strony trudno pewne rzeczy kontynuować na siłę.

6. Uczestnicy warsztatów dla dzieci i młodzieży prezentują swoje umiejętności w trakcie festynu „Sobota na grodzisku” w 2008 r.; Archiwum Fundacji „Dziedzictwo”

Festyn stwarzał okazję do zabawy (i nauki) przez chwilę i sam w sobie nie za bardzo angażował lokalną społeczność. Trudno było oczekiwać, by dorośli poważnie i na dłużej włączali się w aktywność związaną z popularyzacją wiedzy. Zatem dzieci stały się celem kolejnych działań. W 2002 roku, we współpracy ze Sławieńskim Domem Kultury, podjęto inicjatywę organizacji kilkudniowych warsztatów archeologiczno-historycznych, które pozwoliłyby dzieciom i młodzieży przygotować się do festynu. Ważne były tu dwa cele: ułatwienie przyswajania wiedzy prezentowanej w trakcie festynu oraz przygotowanie dzieci i młodzieży do prezentowania w trakcie festynu własnej twórczości, nowo nabytych umiejętności – pokazania się własnej społeczności i gościom spoza regionu. Ideą było też włączenie, poprzez dzieci i młodzież, lokalnej społeczności do organizacji i odpowiedzialności za festyn.

Warsztaty odbyły się dziewięć razy (2002–2010) i miały zróżnicowaną tematykę oraz w różnorodny sposób angażowały ich uczestników. Otwartość dzieci, ich aktywność, pomysłowość, zaangażowanie oraz... oczekiwanie na więcej pokazywały, że był to dobry kierunek działań (il. 7). Niestety, kres festynu zamknął też ideę warsztatów.

7. Dzieci w trakcie warsztatów archeologiczno-historycznych w 2005 r.; Archiwum Fundacji „Dziedzictwo”

5.2. Transmisja wiedzy

O ile festyn, warsztaty adresowane były w szczególności do młodszej części społeczeństwa ziemi sławieńskiej, to dla dorosłych, a zwłaszcza tych zainteresowanych regionem – nauczycieli, władz lokalnych, Fundacja zorganizowała serię konferencji naukowo-popularnych. Inicjatywę początkową wykazał SDK i wspólnie z Wojciechem Łysiakiem zorganizowana została konferencja „Sławno i ziemia sławieńska – historia i kultura”, która odbyła się w kwietniu 2002 roku. Referaty na niej wygłoszone ukazały się w publikacji *Sławno i ziemia sławieńska. Historia i kultura*, t. I (Łysiak 2002). Kolejne konferencje, począwszy od 2003 roku, organizowała głównie Fundacja „Dziedzictwo” przy współpracy z różnymi instytucjami: Sławieńskim Domem Kultury, władzami gmin Sławno, Postomino, Darłowo, Malechowo, miasta i gminy Sianów oraz miasta i gminy Polanów. Ogółem odbyło się osiem spotkań. W ich trakcie referenci przedstawiali rozmaite aspekty historii, kultury, przyrody, współczesności. Ich celem było

pokazanie żyjących i tworzących tu wcześniej ludzi, pokazanie historii małej ojczyzny nowym mieszkańcom. Świadomość tradycji jest nieodzownym elementem poczucia bezpieczeństwa, stabilizacji, a tym samym pewnego komfortu

życia. *I nie najważniejszy jest tu aspekt materialny, lecz właśnie aspekt świadomościowy. [...] Należy na nowo odkryć przeszłość ziemi sławieńskiej, ludzi z tej przeszłości, „przywrócić” do życia zabytki. Jest to proces bardzo trudny i długi. Można wręcz powiedzieć, że jest to rodzaj pracy organicznej* (Sroka, Rączkowski 2003: 7–8).

Taka ogólna idea przyświecała wszystkim dotąd organizowanym konferencjom i przygotowywanym na ich bazie publikacjom (dziewięć tomów). Na ile efektywne były te działania? Trudno na to pytanie odpowiedzieć wprost, ale patrząc z punktu widzenia frekwencji na spotkaniach, zwłaszcza udziału nauczycieli, to raczej nie można mówić o wielkim sukcesie. I znów mamy do czynienia z paradoksalną sytuacją – seria tych publikacji znana jest lepiej poza regionem niż w regionie. Powiedzenie „cudze chwalicie, swego nie znacie, sami nie wiecie, co posiadacie” jest nadzwyczaj aktualne na ziemi sławieńskiej. I nie dotyczy to tylko potencjału historycznego tego regionu, ale również współczesnych działań na rzecz jego rozwoju. Dotychczasowe konferencje pozwalały na zachęcanie naukowców z różnych części Polski (Warszawa, Poznań, Słupsk, Koszalin, Szczecin) do prac na ziemi sławieńskiej. I ten ogromny potencjał praktycznie w żaden sposób nie jest wykorzystywany.

Dziś wszystkie teksty opublikowane przez Fundację są ogólnie dostępne w Internecie (Archeo.edu.pl/dziedzictwo/publikacje.htm). Każdy może z nich korzystać. Tylko jeszcze ważne jest, parafrazując Dziennikarza z *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego: *Byle im się chciało chcieć*.

Publikacje Fundacji są nie tylko owocami konferencji. Przybliżanie przeszłości, ludzi, którzy tu kiedyś mieszkali i pracowali, oraz podejmowanie trudnych problemów wymiany ludności w konsekwencji II wojny światowej to inne ważne inicjatywy. Lokalna społeczność uzyskuje również takie informacje, taką wiedzę. Czy zechce z niej skorzystać?

Inną formą transmisji wiedzy o przeszłości były wystawy organizowane w Sławieńskim Domu Kultury. Jak wspomnieliśmy, pierwsza przygotowywana była jeszcze na etapie tworzenia Fundacji. Jej tematem były pradzieje okolic Sławna przed powstaniem miasta („Zanim powstało Sławno” – lipiec 1991).

Przez dziesięć lat Fundacja wraz ze Sławieńskim Domem Kultury zorganizowała osiem wystaw. Był to spory wysiłek organizacyjny, zwłaszcza przy tych wystawach, które były oryginalne, w niekonwencjonalny, na owe czasy, sposób pokazywały archeologię i przeszłość regionu (np. „Archeologia od kuchni” – 1993, „Zanim powstało Sławno 2” – 1994).

Jaki miały wpływ na postrzeganie archeologii lub wzrost zainteresowania przeszłością Sławna, trudno ocenić. Bez wątplenia najliczniejszymi zwiedzającymi były dzieci (wycieczki szkolne), a trudno było spotkać przedstawicieli władz lokalnych. To o czymś świadczyło.

6. Projekt Parku Archeologiczno-Przyrodniczego „Wrześnickie kurhany”

Na przełomie wieków pojawiła się idea nowatorskiego wówczas projektu ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego okolic Wrześnicy i Sławska. Jak to zwykle bywa, to przypadek stał się katalizatorem różnorodnych działań, które zostały zintegrowane pod ogólnym hasłem „Wrześnickie kurhany”. Student architektury Politechniki Poznańskiej, Adam Kijowski, podjął inicjatywę opracowania – jako pracę magisterską – projektu zagospodarowania przestrzeni w rejonie Sławska i Wrześnicy z nadaniem jej nowych funkcji i możliwości rozwojowych. Rdzeniem projektu miał stać się unikatowy kompleks osadniczy w rejonie Wrześnicy (il. 8). Ale przedmiotem ochrony miały zostać objęte również zasoby architektury typowej dla tzw. krainy w kratę (Szalewska 1999; 2002) oraz wartościowe elementy kulturowe i przyrodnicze. Właśnie łączenie ochrony elementów kulturowych oraz przyrodniczych było istotnym walorem założeń projektu.

Konsekwencją pracy magisterskiej Adama Kijowskiego, bardzo wysoko ocenionej przez pracowników Politechniki Poznańskiej, była wystawa jego projektu w SDK w październiku 2001 roku i powiązana z nią konferencja „Quo vadis?: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego ziemi ślawieńskiej”. Prace prezentowane w trakcie konferencji stały się przedmiotem publikacji (Rączkowski, Sroka 2002). Zarówno projekt Kijowskiego (2002), jak i szersza perspektywa kulturowa zaprezentowana w trakcie konferencji (Raszeja 2002) stały się zaczynem dla rozmów i działań na rzecz utworzenia Parku Archeologiczno-Przyrodniczego „Wrześnickie kurhany”.

W 2001 roku nie było jeszcze prawnego umocowania dla takiej idei, ale ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku wprowadziła już koncepcję „parku kulturowego” oraz wymogi niezbędne przy powoływaniu takich miejsc. Cała inicjatywa i przygotowanie dokumentów zostały przekazane władzom lokalnym (gminom), a wojewódzki konserwator zabytków mógł tylko oceniać taki projekt.

Mimo braku podstaw prawnych powołania Parku rozpoczęto intensywne prace związane z inwentaryzacją zasobów przyrodniczych i kulturowych rejonu objętego projektem, czyli Sławsko – Wrześnica – Nosalin – Staniewice. Inwentaryzacje: geomorfologiczna (Wacław Florek) oraz archeologiczna (Włodzimierz Rączkowski) były już wcześniej wykonane jako efekt realizowanych programów badawczych. W 2002 roku rozpoczęło się spisywanie zasobów biologicznych, głównie botanicznych (Zbigniew Celka). W 2003 roku kontynuowano inwentaryzację zasobów przyrodniczych i zainaugurowano rejestro-

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA CMENTARZYSKA KURHANOWEGO 2

w Parku Przyrodniczo-Archaologicznym „Wrześnickie Kurhany” Skala 1: 500

8. Projekt zagospodarowania cmentarzyska kurhanowego (Wrześnica, stan. 16) wg pomysłu Adama Kijowskiego; Archiwum Fundacji „Dziedzictwo”

wanie zasobów architektonicznych (Elżbieta Raszeja). Przeprowadzono także badania nad świadomością mieszkańców ziemi sławieńskiej w zakresie tradycyjnego krajobrazu kulturowego i ich stosunku do spuścizny niemieckiej (Andrzej Brencz). Inwentaryzację architektoniczną kontynuowano w 2004 roku.

Wstępne wyniki tych działań przedstawione zostały na seminarium „Krajobraz kulturowy: zapis przeszłości i szansa na przyszłość”. Odkonano je w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu 25 maja 2004 roku i wywołało sporą sensację jako niebywale zaawansowany projekt wprowadzający w życie założenia ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która nie miała jeszcze roku! W środowisku specjalistów prace przygotowawcze na rzecz utworzenia Parku „Wrześnickie kurhany” uznano za wzorcowe i stały się one przedmiotem (zdrowej) zazdrości.

A jak to wyglądało w odbiorze władz gmin potencjalnie zainteresowanych projektem (gmina Sławno i gmina Postomino)? 31 stycznia 2003 roku (a więc jeszcze przed uchwaleniem ustawy) powołano zespół ds. projektu ochrony krajobrazu w rejonie „Wrześnickich kurhanów”. W trakcie tego spotkania opracowano również plan działań na różnych polach (naukowym, edukacyjnym, popularyzacyjnym), które w konsekwencji miały doprowadzić do utworzenia Parku. Kolejne spotkanie zespołu odbyło się 20 listopada 2004 roku. Podsumowano na nim działania z roku 2003 i 2004, a także przeanalizowano prawne aspekty powołania parku krajobrazowego. Wobec braku „woli politycznej” władz obu gmin żadne działania administracyjne nie zostały podjęte. Projekt, który pozwolił na zebranie ogromnej liczby informacji o zasobach kulturowych i przyrodniczych oraz mógł być wzorcowy dla wielu podobnych inicjatyw w Polsce, został porzucony. Jest to bez wątpienia niepowetowana strata, gdyż zasoby dziedzictwa, a zwłaszcza architektonicznego kurczą się w zastraszającym tempie. Dla Fundacji to również znacząca porażka – nie udało się zbudować świadomości, że przeszłość jest wartością. Zmieniający się i dewastowany krajobraz kulturowy ziemi sławieńskiej pokazuje, jak ważne były inicjatywy sprzed kilku lat i jakie straty wiążą się z ich zaniechaniem. Tezy sformułowane w tekście „Bezużyteczna przeszłość” (Rączkowski 2006) okazały się być bolesną rzeczywistością.

Podsumowanie

Smak jubileuszu jest słodko-gorzki. Twórcy Fundacji i jej Zarząd, ale także Przyjaciele i Współpracownicy mogą mieć satysfakcję z osiągnięć. Ważne jest docenienie działań Fundacji na przykład poprzez przyznanie nagród: w roku 2009 – złota Odznaka Honorowa Gryfa Zachodniopomorskiego (il. 9), w 2012

Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego

w uznaniu zasług dla rozwoju regionu

nadaje

FUNDACJI "DZIEDZICTWO" W SŁAWNIE

złotą

Odznakę Honorową
Gryfa Zachodniopomorskiego

Szczecin dnia 27 sierpnia 2009

9. Dyplom przyznania Fundacji „Dziedzictwo” złotej Odznaki Honorowej Gryfa Zachodniopomorskiego przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego w 2009 r.;
Archiwum Fundacji „Dziedzictwo”

– Laur Starosty Sławieńskiego. Z drugiej strony, wiele szans nie zostało wykorzystanych, a wręcz zmarnowanych. Wiele celów nadal czeka na realizację. Daleko więc do pełnej satysfakcji. Krople goryczy przypominają, jak dużo jest jeszcze do zrobienia. Być może trzeba przemyśleć na nowo, w nowych warunkach, formułę istnienia Fundacji, by efektywniej realizować założone cele.

Kalendarium

19 lipca 1991 – ustanowienie Fundacji „Dziedzictwo”

lipiec 1991 – wystawa „Zanim powstało Sławno” w Sławieńskim Domu Kultury

7 stycznia 1992 – rejestracja Fundacji „Dziedzictwo” przez Sąd Rejonowy dla miasta stołecznego Warszawy pod numerem 0000013327 w Krajowym Rejestrze Sądowym

22 maja 1992 – konferencja z okazji 625-lecia nadania praw miejskich Sławnu (referat: „Lokalizacja Sławna jako efekt zmian organizacji terytorialnej społeczności środkowego dorzecza Wieprzy”)

czerwiec–lipiec 1992 – badania wykopaliskowe na grodzisku wczesnośredniowiecznym we Wrześnicy (stan. 7)

lipiec 1992 – ratownicze badania wykopaliskowe w kościele w Sławsku

lipiec 1992 – spotkanie władz lokalnych i służb konserwatorskich poświęcone ochronie zabytków archeologicznych i potrzebie prowadzenia nadzorów i badań ratowniczych

wrzesień 1992 – badania ratownicze w Brześciu (stan. 8)

wrzesień–październik 1992 – wystawa w SDK „Badania wykopaliskowe w Brześciu”

jesień 1992 – publikacja czasopisma „Dorzecze” (tom 1) poświęconego problematyce archeologicznej

jesień 1992 – Maria Wojtkowiak zostaje sekretarzem Fundacji

czerwiec–lipiec 1993 – badania wykopaliskowe na grodzisku wczesnośredniowiecznym we Wrześnicy (stan. 7)

jesień 1993 – wystawa „Archeologia od kuchni” w SDK

jesień 1993 – publikacja drugiego tomu czasopisma „Dorzecze” z tekstami poświęconymi 625-leciu lokacji Sławna

czerwiec–lipiec 1994 – badania wykopaliskowe na grodzisku wczesnośredniowiecznym we Wrześnicy (stan. 7)

lipiec 1994 – badania geofizyczne w Sławsku (stan. 5)

lipiec 1994 – inicjatywa przygotowania projektu zagospodarowania i ochrony cmentarza żydowskiego w Sławnie

- listopad 1994** – spotkanie przedstawicieli gmin dawnej ziemi sławieńskiej w celu przedyskutowania prawnych i organizacyjnych problemów ochrony zabytków oraz wykorzystania istniejącego potencjału dla celów turystycznych i kształtowania świadomości historycznej mieszkańców; pierwsza inicjatywa utworzenia parku archeologicznego we Wrześnicy oraz sieci szlaków turystycznych pieszych i rowerowych przebiegających obok najważniejszych zabytków
- listopad–grudzień 1994** – wystawa „W pogoni za przeszłością. Badania archeologiczne w rejonie Sławna w latach 1984–1994”
- jesień 1994** – wystawa „Zanim powstało Sławno 2” w SDK
- maj 1995** – wystawy: „Samarkanda wczoraj i dziś” oraz „Sztuka naskalna Uzbekistanu” w SDK
- czerwiec–lipiec 1995** – badania wykopaliskowe na grodzisku wczesnośredniowiecznym we Wrześnicy (stan. 7)
- lipiec 1995** – prace porządkowe i inwentaryzacyjne na cmentarzu żydowskim w Sławnie
- czerwiec–lipiec 1996** – badania wykopaliskowe na grodzisku wczesnośredniowiecznym we Wrześnicy (stan. 7)
- lipiec 1996** – badania geofizyczne w Sławsku (stan. 5)
- 20 lipca 1996** – I festyn „Sobota na grodzisku” („Pogrzeb”), współpraca z SDK
- maj 1997** – współpraca przy organizacji Biegu Święców
- czerwiec–lipiec 1997** – badania wykopaliskowe na grodzisku wczesnośredniowiecznym we Wrześnicy (stan. 7)
- 19 lipca 1997** – II festyn „Sobota na grodzisku” („Kupcy”), współpraca z SDK
- październik 1997** – XII Konferencja Pomorzoznawcza w Szczecinie: kompleksowa prezentacja wyników badań archeologicznych na grodzisku we Wrześnicy (stan. 7)
- 1998** – opracowywanie wyników badań na grodzisku we Wrześnicy (praca magisterska Agnieszki Sobczyk)
- lipiec 1998** – III festyn „Sobota na grodzisku” („Misja”), współpraca z SDK
- październik 1998** – międzynarodowa konferencja w Kulicach, referat: „Osadnictwo a proces urbanizacji wczesnośredniowiecznych społeczności Pomorza Środkowego”
- 1999** – opracowywanie wyników badań na grodzisku we Wrześnicy (prace magisterskie: Piotr Kukliński, Anna Ozdowska, Marcin Pudliszak, Rafał Zapłata)
- 1999** – współpraca przy opracowaniu strony internetowej kościoła w Sławsku

- 24 lipca 1999** – IV festyn „Sobota na grodzisku”, współpraca z SDK
- 2000** – opracowywanie i upowszechnianie wyników badań na grodzisku we Wrzeńnicy
- lipiec 2000** – prace porządkowo-rekonstrukcyjne na grodzisku we Wrzeńnicy
- 22 lipca 2000** – V festyn „Sobota na grodzisku”, współpraca z SDK
- 13–15 grudnia 2000** – współpraca przy konferencji „Społeczne funkcjonowanie archeologii” Koła Naukowego Studentów Archeologii przy Instytucie Prahistorii UAM
- 2001** – opracowywanie i upowszechnianie wyników badań na grodzisku we Wrzeńnicy
- lipiec 2001** – prace porządkowo-rekonstrukcyjne na grodzisku we Wrzeńnicy
- 21 lipca 2001** – VI festyn „Sobota na grodzisku”, współpraca z SDK
- 20–22 lipca 2001** – współpraca przy festynach w Darłowie (Muzeum-Zamek Książąt Pomorskich) i Borkowie
- 17 października 2001** – konferencja „Quo vadis?: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego ziemi sławieńskiej”
- 17 października 2001** – wystawa: „Wrzeńnickie kurhany. Projekt Parku Przyrodniczo-Archeologicznego” (Adam Kijowski)
- 14–16 listopada 2001** – współpraca przy konferencji „Horyzonty archeologii – od zabytku do myśli” Koła Naukowego Studentów Archeologii przy Instytucie Prahistorii UAM
- 2002** – opracowywanie i upowszechnianie wyników badań na grodzisku we Wrzeńnicy
- lipiec 2002** – prace porządkowo-rekonstrukcyjne na grodzisku we Wrzeńnicy
- 2002** – publikacja książki: *De rebus futuris memento: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego ziemi sławieńskiej*
- maj 2002** – współpraca przy organizacji Festiwalu Orkiestr Dętych w Sławonie
- 12 maja 2002** – współpraca przy organizacji Biegu Święców
- lipiec 2002** – prace porządkowo-rekonstrukcyjne na grodzisku we Wrzeńnicy
- 14–20 lipca 2002** – badania Koła Naukowego Studentów Biologii przy UAM (opiekun: Zbigniew Celka)
- 15–19 lipca 2002** – I warsztaty archeologiczno-historyczne, współpraca z SDK
- 20 lipca 2002** – VII festyn „Sobota na grodzisku”, współpraca z SDK
- 20–22 listopada 2002** – współpraca przy konferencji „Wiara, pamięć i archeologia” Koła Naukowego Studentów Archeologii przy Instytucie Prahistorii UAM
- 2003** – opracowywanie i upowszechnianie wyników badań na grodzisku we Wrzeńnicy

- 30 stycznia 2003** – powołanie i pierwsze posiedzenie zespołu ds. projektu ochrony krajobrazu w rejonie „Wrześnickich kurhanów”
- 25–26 kwietnia 2003** – konferencja „Ziemia sławieńska – kultura i historia” w Sławnie
- 10 maja 2003** – współpraca przy organizacji Biegu Święców
- czerwiec 2003** – badania etnologiczne w okolicy Sławna (opiekun: Andrzej Brencz)
- lipiec 2003** – prace porządkowo-rekonstrukcyjne na grodzisku we Wrześnicy
- 6–19 lipca 2003** – inwentaryzacja zasobów architektury zabytkowej (opiekun: Elżbieta Raszeja)
- 13–19 lipca 2003** – badania Koła Naukowego Studentów Biologii przy UAM (opiekun: Zbigniew Celka)
- 14–18 lipca 2003** – II Warsztaty archeologiczno-historyczne Powrót do przeszłości – współpraca z SDK
- 19 lipca 2003** – VIII festyn „Sobota na grodzisku”, współpraca z SDK
- 19 lipca 2003** – rozstrzygnięcie konkursu plastycznego „Krajobraz mojej okolicy” (we współpracy z SDK i Nadleśnictwem Sławno)
- październik–listopad 2003** – wystawa prac Wilhelma Grossa (1883–1974), rzeźbiarza i grafika podchodzącego ze Sławna (współpraca: SDK, Muzeum-Zamek Księżąt Pomorskich w Darłowie)
- 2003** – publikacja *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. II
- 2004** – opracowywanie i upowszechnianie wyników badań na grodzisku we Wrześnicy
- 7–8 maja 2004** – konferencja „Ziemia sławieńska – kultura i historia” w Jarosławcu
- 25 maja 2004** – seminarium w Poznaniu „Krajobraz kulturowy: zapis przeszłości i szansa na przyszłość” (współpraca: Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, Politechnika Poznańska)
- 12–16 lipca 2004** – III warsztaty archeologiczno-historyczne „Wehikuł czasu”, współpraca z SDK
- 17 lipca 2004** – IX festyn „Sobota na grodzisku” – współpraca z SDK
- październik 2004** – wystawa rzeźby Olafa Hannemanna i Reinharda Thiele, artystów z Berlina (współpraca: Starostwo Sławieńskie, Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Miastku)
- 20 listopada 2004** – seminarium w Sławsku „Krajobraz kulturowy: zapis przeszłości i szansa na przyszłość” (współpraca: Szkoła Podstawowa im. Jana Kochanowskiego w Sławsku)
- 20 listopada 2004** – drugie posiedzenie zespołu ds. projektu ochrony krajobrazu w rejonie „Wrześnickich kurhanów”
- 2004** – publikacja *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. III: *Gmina Postomino*

- 2005** – opracowywanie i upowszechnianie wyników badań na grodzisku we Wrześnicy
- 2005** – publikacja *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. IV: *Gmina Malechowo*
- 11–15 lipca 2005** – IV Warsztaty archeologiczno-historyczne „Świat według archeologii”, współpraca z SDK
- 16 lipca 2005** – X festyn „Sobota na grodzisku”, współpraca z SDK
- 16 lipca 2005** – publikacja okolicznościowego folderu o historii Fundacji
- 7–8 października 2005** – konferencja „Ziemia sławieńska – kultura i historia: z historii wsi” w Jarosławcu
- 2006** – opracowywanie i upowszechnianie wyników badań na grodzisku we Wrześnicy
- 2006** – publikacja *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. V: *Studia z dziejów wsi*
- 25–26 maja 2006** – konferencja „Ziemia sławieńska – historia i kultura: gmina Darłowo” w Darłowie/Wiciu
- 10–14 lipca 2006** – V warsztaty archeologiczno-historyczne „Od chorału do hip-hopu, od halatafl do play-station: daleko czy blisko?”, współpraca z SDK i Stowarzyszeniem „Przeszłość dla Przyszłości”
- 15 lipca 2006** – XI festyn „Sobota na grodzisku”, współpraca z SDK
- 2007** – opracowywanie i upowszechnianie wyników badań na grodzisku we Wrześnicy
- 2007** – publikacja *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. VI: *Gmina Darłowo*
- 16–20 lipca 2007** – VI warsztaty archeologiczno-historyczne „Moje sławieńskie zakątki”, współpraca z SDK i Stowarzyszeniem „Przeszłość dla Przyszłości”
- 21 lipca 2007** – XII festyn „Sobota na grodzisku”, współpraca z SDK
- 4–6 października 2007** – konferencja „Ziemia sławieńska – historia i kultura: gmina Sławno” w Warszkwie
- 2008** – opracowywanie i upowszechnianie wyników badań na grodzisku we Wrześnicy
- 2008** – publikacja *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. VII: *Gmina Sławno*
- 2008** – publikacja „*Mój los był tylko jednym spośród wielu milionów...*”. *Powiat Sławieński w roku 1945. Wspomnienia dawnych mieszkańców*
- maj 2008** – spotkanie z autorami książki „*Mój los...*” w Muzeum Zamku Książąt Pomorskich w Darłowie
- 8–9 czerwca 2008** – konferencja „Ziemia sławieńska – historia i kultura: gmina i miasto Sianów” w Iwęcinnie
- 14–18 lipca 2008** – VII warsztaty archeologiczno-historyczne „Sławskie Sławna korzenie”, współpraca z SDK i Stowarzyszeniem „Przeszłość dla Przyszłości”
- 19 lipca 2008** – XIII festyn „Sobota na grodzisku” – współpraca z SDK
- 2008** – ogłoszenie konkursu na wspomnienia pn. „Powiat sławieński w pierwszych latach po wojnie”, współpraca ze Starostwem sławieńskim

- 2009** – publikacja *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. VIII: *Gmina i miasto Sianów*
- 2009** – publikacja *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. IX: *Krajobrazy okolic Sławna*
- 2009** – publikacja *Legendy powiatu sławieńskiego*
- 2009** – publikacja *Zaraz po wojnie. Zapis pierwszego dwudziestolecia we wspomnieniach osadników w powiecie sławieńskim*
- 2009** – publikacja Stefana Żurawskiego *Powiat i ziemia sławieńska w latach 1945–2008. Zarys dziejów*, współpraca ze Starostwem sławieńskim
- 13–17 lipca 2009** – VIII warsztaty archeologiczno-historyczne „Wehikuł czasu”, współpraca z SDK i Stowarzyszeniem „Przeszłość dla Przyszłości”
- 18 lipca 2009** – XIV festyn „Sobota na grodzisku” – współpraca z SDK
- listopad 2009** – badania geomatyczne grodziska we Wrześnicy (Łukasz Banaszek)
- 2010** – publikacja *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. X: *Miasto i gmina Polanów*
- 11–13 czerwca 2010** – konferencja „Ziemia sławieńska – historia i kultura: miasto i gmina Polanów”
- 5–9 lipca 2010** – IX warsztaty archeologiczno-historyczne „Od chorału do hip-hopu, od halatafl do play-station: daleko czy blisko?”, współpraca z SDK i Stowarzyszeniem „Przeszłość dla Przyszłości”
- 10 lipca 2010** – XV festyn „Sobota na grodzisku”, współpraca z SDK
- marzec–listopad 2011** – projekt „Teledetekcja archeologicznych krajobrazów ziemi sławieńskiej” obejmujący badania geofizyczne na grodziskach w Sławsku i Wrześnicy oraz pomiary skanerem laserowym w Ostrowcu, Wrześnicy i Starym Krakowie
- kwiecień–czerwiec 2011** – wystawy w Trzebiatowie i Jarosławcu akwarel Güntera Machemehla w setną rocznicę urodzin artysty urodzonego w Sławnie
- kwiecień 2011** – publikacja katalogu wystawy *Günter Machemehl (1911–1970)*
- 21 maja 2011** – przygotowania okolicznościowego folderu z okazji XV Biegu Święców
- 13–14 stycznia 2012** – konferencja „Ziemia sławieńska – historia i kultura: miasta powiatu sławieńskiego” w Darłowie
- styczeń 2012** – wystawa „Widoki miast pomorskich” przygotowana przez Archiwum Krajowe w Greifswaldzie, współpraca z SDK
- kwiecień 2012** – lotnicze skanowanie laserowe okolic Starego Krakowa, Wrześnicy i Polanowa: aplikacja najnowszych technologii nieinwazyjnych w archeologii

Bibliografia

- GOSDEN C. 2004. *Archaeology and Colonialism. Cultural contact from 5000 BC to the Present*, Cambridge: Cambridge University Press.
- KONOPKA M. (red.) 1981. *Zdjęcie archeologiczne Polski*, Warszawa: Ministerstwo Kultury i Sztuki: Generalny Konserwator Zabytków.
- KRAJEWSKI P., RĄCZKOWSKI W. 1993. Interwencyjne badania archeologiczne w gotyckim kościele pw. św. Piotra i Pawła Apostołów w Sławsku, gm. Sławno, woj. słupskie w 1992 roku, *Materiały Zachodniopomorskie* 39: 141–155.
- KIJOWSKI A. 2002. Zapis graficzny krajobrazu ruralistycznego a tworzenie koncepcji zagospodarowania turystycznego okolic Sławna: założenia projektu Parku przyrodniczo-archeologicznego „Wrześnickie Kurhany”, [w:] *De rebus futuris memento: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego ziemi sławieńskiej*, W. Rączkowski, J. Sroka (red.), Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, Sławieński Dom Kultury, 125–150.
- LATAŁOWA M., RĄCZKOWSKI W. 1999. New Data on Early Medieval Flax Cultivation: an Archaeobotanical Record from Northern Poland, *Environmental Archaeology* 4: 33–40.
- ŁOSIŃSKI W. 1996. Zachodniopomorskie wczesne średniowiecze w powojennych badaniach polskiej archeologii, [w:] *50 lat archeologii polskiej na Pomorzu Zachodnim*, E. Wilgocki, P. Krajewski, M. Dworaczyk, D. Kozłowska (red.), Szczecin: SNAP, Oddział Szczecin, 69–101.
- ŁOSIŃSKI W., OLCZAK J., SIUCHNIŃSKI K. 1971. *Źródła archeologiczne do studiów nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem grodowym na terenie województwa koszalińskiego*, t. IV, Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- ŁYSIAK W. 2002. Karl Rosenow – wielki regionalista, badacz i miłośnik ziemi sławieńskiej, [w:] *Sławno i ziemia sławieńska. Historia i kultura. Materiały z pierwszej międzynarodowej konferencji, Sławno, 19–20 kwietnia 2002*, t. I, W. Łysiak (red.), Poznań: Wydawnictwo „Eco”, 49–57.
- ŁYSIAK W. (red.) 2002. *Sławno i ziemia sławieńska. Historia i kultura. Materiały z pierwszej międzynarodowej konferencji, Sławno, 19–20 kwietnia 2002*, t. I. Poznań: Wydawnictwo „Eco”.
- MARCINIAK A., RĄCZKOWSKI W. 1992. Drugi Światowy Kongres Archeologiczny, Barquisimeto (Wenezuela), 4–8 września 1990 r., *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 40 (1): 107–110.
- OPITZ R. S., COWLEY D. C. (red.) 2013. *Interpreting Archaeological Topography: Lasers, 3D Data, Observation, Visualisation and Applications*, Oxford: Oxbow Books.
- RASZEJA E. 2002. Ochrona i wykorzystanie zasobów krajobrazu kulturowego w projektach rewitalizacji obszarów wiejskich Europy, [w:] *De rebus futuris memento: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego ziemi sławieńskiej*, W. Rączkowski, J. Sroka (red.), Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, Sławieński Dom Kultury, 25–37.
- RĄCZKOWSKI W. 1992. Fundacja „Dziedzictwo”: o nowych zadaniach archeologii, *Dorzecze* 1: 74–75.
- RĄCZKOWSKI W. 1998. Między programem a przypadkiem: badania osadnictwa w dorzeczu środkowej Wieprzy, [w:] *Acta Archaeologica Pomoranica*, vol. I: XII Konfe-

- rencja Pomorzoznawcza, M. Dworaczyk, P. Krajewski, E. Wilgocki (red.), Szczecin: Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich, 157–165.
- RĄCZKOWSKI W. 1999. Osadnictwo a proces urbanizacji wczesnośredniowiecznych społeczności Pomorza Środkowego, [w:] *Zeszyty Kulickie (Külzer Hefte) 1: Początki miasta Słupska (Die Anfänge der Stadt Stolp). Nowe wyniki badawcze z Niemiec i Polski. Materiały z konferencji w Kulicach, 6–8 listopada 1998 r.*, L. von Zitzewitz (red.), Kulice: Akademia Europejska Kulice-Küliz, 63–88.
- RĄCZKOWSKI W. 2002. Diether-Dennies von Kleist. Archeolog-amator a nauka i ochrona dziedzictwa archeologicznego w Niemczech w okresie międzywojennym, [w:] *Sławno i ziemia sławieńska. Historia i kultura. Materiały z pierwszej międzynarodowej konferencji, Sławno, 19–20 kwietnia 2002*, t. I, W. Łysiak (red.), Poznań: Wydawnictwo „Eco”, 35–47.
- RĄCZKOWSKI W. 2003. Wobec mitu naukowego: gród wczesnośredniowieczny w interpretacji archeologicznej, *Biuletyn Historyczny* 23: 173–188.
- RĄCZKOWSKI W. 2006. Bezużyteczna przeszłość, [w:] *Komu potrzebna jest przeszłość?*, D. Minta-Tworzowska, Ł. Olędzki (red.), Poznań: KNSA, 34–43.
- RĄCZKOWSKI W., SROKA J. (red.) 2002. *De rebus futuris memento: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego ziemi sławieńskiej*, Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, Sławieński Dom Kultury.
- SHANKS M., TILLEY C. 1987. *Social Theory and Archaeology*, Cambridge: Polity Press.
- SKEATES R., MCDAVID C., CARMAN J. (red.) 2012. *The Oxford Handbook of Public Archaeology*, Oxford: Oxford University Press.
- SKRZYPEK I. 2000. Z dziejów Muzeum w Darłowie, *Muzealnictwo* 42: 102–116.
- SKRZYPEK I. 2001. Zarys dziejów kolekcjonerstwa i początki tworzenia muzeów w prowincji pomorskiej w XIX i pierwszej połowie XX wieku, *Stargardia* 1: 119–154.
- SROKA J., RĄCZKOWSKI W. 2003. Wypełnić pustkę – przywracanie wymazanego dziedzictwa kulturowego – kilka uwag wprowadzenia, [w:] *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. II, Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, 7–9.
- STEFANOWSKI W. 2002. Zasoby środowiska kulturowego w polityce gminy Sławno, [w:] *De rebus futuris memento: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego ziemi sławieńskiej*, W. Rączkowski, J. Sroka (red.), Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, Sławieński Dom Kultury, 115–122.
- STONE P. G., MACKENZIE R. (red.) 1990. *The Excluded Past: Archaeology in Education*, London: Unwin Hyman.
- STONE P. G., MOLYNEAUX B. (red.) 1994. *The Presented Past: heritage, museums and education*, London: Routledge.
- SZALEWSKA E. 1999. Natura i kultura ludowa „Krainy w kratę” jako zintegrowany produkt turystyczny, [w:] *Wiś letniskowa i agroturystyka*, W. Misiak, D. Karolczuk (red.), Warszawa, Wrocław: Wydawnictwo Silesia, 56–63.
- SZALEWSKA E. 2002. Projekt „Kraina w kratę” jako czynnik rozwoju gminy Sławno, [w:] *De rebus futuris memento: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego ziemi sławieńskiej*, W. Rączkowski, J. Sroka (red.), Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, Sławieński Dom Kultury, 39–54.

- TSCHAN A., RĄCZKOWSKI W., LATAŁOWA M. 2000. Perception and viewsheds: are they mutually inclusive?, [w:] *Beyond the Map. Archaeology and Spatial Technologies*, (red.) G. R. Lock, Amsterdam; Washington, DC: IOS Press, 28–48.
- UČKO P. 1987. *Academic Freedom and Apartheid. The Story of the World Archaeological Congress*, London: Duckworth.
- WRÓBLEWSKA L. 2008. „Sobota na grodzisku”... kłopotliwy podarunek?, [w:] *Historia i kultura ziemi sławieńskiej*, t. VII: *Gmina Sławno*, W. Rączkowski, J. Sroka (red.), Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, 327–340.
- ZAPŁATA R. 2003. Przestrzeń wytwarzana w kulturze wczesnośredniowiecznej Pomorza, *Biuletyn Historyczny* 23: 189–200.
- ZAPŁATA R., TSCHAN A. P. 2001. An „Integrated Space” Approach for the Interpretation of a Medieval Stronghold in Middle Pomerania, Poland, [w:] *Computing archaeology for understanding the past: CAA 2000: computer applications and quantitative methods in archaeology: proceedings of the 28th Conference, Ljubljana, April 2000*, Z. Stančič, T. Veljanovski (red.), Oxford: Archaeopress, 197–203.
- ZYBERTOWICZ A. 1995. *Przemoc i poznanie: studium z nie-klasycznej socjologii wiedzy*, Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika.

20 Jahre Stiftung „Dziedzictwo (Erbgut)” in Sławno

Zusammenfassung

Im Jahre 1991 haben Włodzimierz Rączkowski und Arkadiusz Marciniak – Archäologen der Adam Mickiewicz Universität in Poznań (Posen) – und der Rat der Stadt und Gemeinde Sławno (Schlawe) die Stiftung „Dziedzictwo (Erbgut)” ins Leben gerufen.

Das Ziel der Stiftung ist (aufgrund des Statutes): Schutz und Erhaltung der archäologischen Überreste in Sławno und Umgebung. Im Laufe dieser Jahre hat die Stiftung zahlreiche wissenschaftliche Tagungen organisiert, auch ab 2002 den Zyklus „Geschichte und Kultur der Schlawer Erde”.

Alle Tagungsreferate wurden in Büchern veröffentlicht, bis heute zehn Bände.

Die Stiftung hat viele Ausstellungen organisiert, u.a. Vergangenheit der Schlawer Erde, Ausgrabungsfunde, Lebensrettung, auch Studenten- und Jugendtreffen, Untersuchungen der kulturellen und botanischen frühen Entwicklung des Landes.

15 Jahre lang betreute die Stiftung die historisch – unterhaltende Veranstaltung „Samstag auf der Burg” in den mittelalterlichen Burganlagen in Wrześnica (Freetz) und in Sławsko (Alt-Schlawe).